

Translation

ศิลปะแห่งการแปล : The Art of Translation

ภาพจาก <http://spanishabq.com/>

เวลิกา มามูล

อาจารย์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

“Translation is like a woman: if she is faithful, she is not beautiful; if she is beautiful, she is not faithful.”

(Russian proverb by Yevgeny Yevtushenko)

“การแปลเปรียบดังสตรี สตรีที่ซื่อสัตย์มักจะไร้ซึ่งความสวย แต่สตรีที่สวยงามจะไร้ซึ่งความซื่อสัตย์”
(สุภาษิตรัสเซีย โดย Yevgeny Yevtushenko แปลและถอดความโดยเวลิกา มามูล)

สุภาษิตดังกล่าวได้เปรียบเทียบการแปลไว้ว่า การแปลก็เหมือนผู้หญิง หากผู้หญิงสวยมักไม่ซื่อสัตย์ แต่หากเป็นผู้หญิงที่มีความซื่อสัตย์มักจะไม่สวย การแปลก็เช่นกัน บทแปลใดที่แปลออกมาแล้วอ่านดูสละสลวย มีความไพเราะเพราะพริ้ง มักจะแปลคลาดเคลื่อนหรือไม่ตรงกับต้นฉบับ ซึ่งก็เปรียบว่าบทแปลนั้นไม่ซื่อสัตย์ต่อต้นฉบับ แต่ทว่าบทแปลใดที่แปลออกมาตรงตามต้นฉบับ ซื่อตรงต่อต้นฉบับเรียกได้ว่าทุกกระเบียดนิ้วนั้น กลับพบว่าเป็นบทแปลที่ไม่มีความสวยงามตามธรรมชาติของภาษาที่แปลออกมา (ภาษาปลายทาง) ซึ่งเปรียบเหมือนผู้หญิงสวยมักไม่ซื่อสัตย์ แต่หากเป็นผู้หญิงที่ซื่อสัตย์มักจะไม่สวย ผู้อ่านบางท่านอาจมีข้อโต้แย้งในใจว่า ผู้หญิงสวยจำเป็นต้องไม่ซื่อสัตย์ทุกคนเลยหรือ ดูจะเป็นการกล่าวแบบเหมารวมไปเสียหน่อย ทั้งนี้ผู้เขียนคิดว่า สิ่งนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน คงจะเหมารวมไม่ได้ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของแต่ละบุคคล

นิวมาร์ก (Newmark, 1981 อ้างใน ปริมา มัลลิกะมาส, 2556) นักทฤษฎีการแปลชื่อดังเคยให้คำนิยามว่า การแปลเป็นความพยายามที่จะแทนที่สารหรือข้อความที่เขียนภาษาหนึ่งด้วยสารหรือข้อความในอีกภาษาหนึ่ง และต่อมาได้ให้คำจำกัดความการแปลใหม่ว่า เป็นการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งให้ตรงตามความหมายของผู้เขียน

หลายต่อหลายครั้งที่ผู้แปลมักพบปัญหาว่า แปลออกมาแล้วดูไม่สวย ไม่ตรงกับต้นฉบับ ไม่สามารถทำให้บทแปลเหมือนต้นฉบับได้เลย ทำให้จึงเป็นเช่นนั้น

คำตอบคือ เนื่องมาจากภาษาแต่ละภาษามีลักษณะที่ต่างกันออกไป หรือในวงการแปลเรียกว่า ความไม่เท่าเทียมกันของภาษา (lack of equivalence) ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งที่ผู้แปลมักประสบเมื่อต้องแปลบทความจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง เนื่องด้วยภาษาแต่ละภาษามีความแตกต่างกันมากมาย เช่น โครงสร้างประโยค คำ ไวยากรณ์ การเรียงประโยค ฯลฯ รวมไปถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ซึ่งผู้แปลควรพึงระวังเสมอ เพื่อให้บทแปลออกมาเป็นธรรมชาติที่สุดในภาษาปลายทาง หากไม่เช่นนั้นแล้ว บทแปลที่ได้ อาจจะเป็นบทแปลที่ติดสำนวนมเนย

สำนวนมเนย คืออะไร

คือ บทแปลที่แปลออกมาแล้ว ยังมีกลิ่นอายของโครงสร้างภาษาของต้นฉบับหรือภาษาอังกฤษอยู่นั่นเอง ยกตัวอย่างเช่น

ต้นฉบับ: *It was believed that the leatherback turtles will extinct in the next 10 years.*

ฉบับแปลที่มีสำนวนมเนย: มันถูกเชื่อว่าเต่ามะเฟืองจะสูญพันธุ์ในอีก 10 ปีข้างหน้า

ฉบับแปลที่ปรับให้เป็นธรรมชาติตามแบบฉบับของภาษาไทย: เชื่อกันว่าเต่ามะเฟืองจะสูญพันธุ์ในอีก 10 ปีข้างหน้า

ผู้แปลต้องตระหนักอยู่เสมอว่า เมื่อแปลแล้วให้สลัดทิ้งโครงสร้างภาษาของต้นฉบับทั้งหมด และยึดความถูกต้องของภาษาปลายทางเป็นหลัก แล้วจะทำให้บทแปลที่ออกมานั้น สวยงาม กลมกลืน และมีความเป็นธรรมชาติของภาษาปลายทางได้อย่างสมบูรณ์แบบ รวมถึงศัพท์ สำนวน ศัพท์สแลงต่าง ๆ ซึ่งผู้แปลจะต้องเข้าใจความหมายที่แท้จริง เช่น kick the bucket แปลว่า เสียชีวิต (die/pass away) Uncle John kicked the bucket last night. ลุงจอห์นเสียชีวิตเมื่อคืนนี้ ไม่ควรแปลว่า ลุงจอห์นเตะถังน้ำเมื่อคืนนี้ อีหนึ่ง ผู้ที่ทำงานแปลเปรียบเสมือน “บุคคลในเงา” ซึ่งผู้แปลมีหน้าที่สื่อความหมายออกมาให้ตรงกับต้นฉบับเท่านั้น ไม่สามารถแปลเกิน เสริม เติม แต่งหรือใส่ความคิดเห็นของตนเองลงไปในบทแปลได้

การแปลเป็นศาสตร์หรือศิลป์

เกิดคำถามขึ้นมากมายว่า การแปลนั้นเป็นศาสตร์หรือศิลป์ ผู้แปลนั้นต้องอาศัยทฤษฎี องค์ความรู้เกี่ยวกับการแปลจึงจะแปลได้ หรือการแปลนั้นเป็นเรื่องของการใช้พรสวรรค์ ประกอบกับศิลปะของการใช้ถ้อยคำและคำศัพท์ ร้อยเรียงบทแปลออกมาให้ได้รสคำรสความ ถึงแม้จะยังเป็นเรื่องที่ทำข้อสรุปชัดเจนไม่ได้ แต่ผู้เขียนเห็นว่า การแปลเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ นั้นหมายความว่าต้องใช้ทั้งองค์ความรู้ด้านการแปลกับศิลปะการเรียงร้อยถ้อยคำ ให้ออกมาสวยงาม และเป็นธรรมชาติในภาษาปลายทาง

ประเภทของการแปล

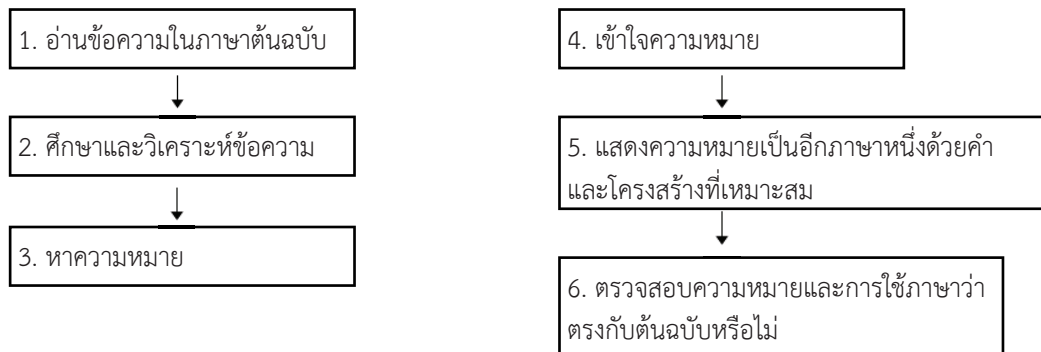
ผู้เขียนขอเสนอประเภทของการแปล คร่าว ๆ ไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. การแปลตามตัวอักษร (literal translation) คือ การแปลที่ไม่ได้เคร่งครัดมาก คือ แปลคำต่อคำเท่าที่จะเป็นไปได้ และจะเรียงลำดับคำให้เป็นไปตามลำดับคำในต้นฉบับให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (Baker, 1998 อ้างใน รัชนิโรจน์ กุลธำรง, 2552) นอกจากนี้ สัญฉวี สายบัว ได้ให้ความหมายของการแปลตามตัวอักษรไว้ว่า การแปลแบบตรงตัว (literal translation) คือ การแปลที่พยายามรักษารูปแบบของการเสนอความคิด (form) ของต้นฉบับไว้ในฉบับแปลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รูปแบบที่วานี้หมายถึง คำ ระเบียบวิธีการเรียงคำ ระเบียบวิธีการจัดกลุ่มความหมายเข้าเป็นประโยค และการเรียงประโยคเข้าเป็นข้อความที่ใหญ่ขึ้นไปเป็นลำดับ และรวมถึงการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ ด้วย (สัจฉวี สายบัว, 2553)

2. การแปลแบบเอาความ (free translation) การแปลแบบนี้มีลักษณะที่แตกต่างกับการแปลแบบแรก คือ รูปแบบ (form) ที่ผู้แปลใช้ในการถ่ายทอดภาษาอาจจะแตกต่างไปจากรูปแบบที่ใช้ในต้นฉบับ อีกประการหนึ่ง คือ การเรียงลำดับความคิดอาจจะไม่เหมือนกัน ประโยคหรือวลีใดที่กล่าวไว้เป็นอันดับต้น ๆ ในต้นฉบับ อาจถูกจัดให้อยู่ในลำดับหลัง ๆ ในฉบับแปล การเปลี่ยนรูปแบบให้ต่างจากต้นฉบับนี้ มีความมุ่งหมายอยู่ประการเดียว คือ เพื่อให้งานแปลนี้สามารถทำหน้าที่สื่อความหมายของต้นฉบับไปสู่ผู้อ่านได้อย่างแน่นอน ขจัดเหตุที่ทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดพลาด ความหมายและความเข้าใจมีความสำคัญมากกว่าอย่างอื่น จึงเป็นธรรมดาที่รูปแบบการเสนอความคิด (โครงสร้างวลี ประโยค) ของต้นฉบับซึ่งผู้อ่านไม่คุ้นเคยจะเอามาใช้ไม่ได้ในบทแปล (สัจฉวี สายบัว, 2553)

ขั้นตอนการแปล

แผนผังขั้นตอนการแปล (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2557)

1. อ่านข้อความในภาษาต้นฉบับ

ก่อนที่จะลงมือแปล ผู้แปลจะต้องอ่านต้นฉบับโดยละเอียด และควรอ่านหลาย ๆ รอบ เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของเรื่องที่จะแปลได้ชัดเจนมากขึ้น

2. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อความ (การวิเคราะห์ต้นฉบับ)

เมื่ออ่านต้นฉบับโดยละเอียดแล้ว ผู้แปลจะต้องวิเคราะห์ข้อความว่าเป็นข้อความประเภทไหน เช่น นวนิยาย ข่าวดัง ความทางวิชาการ บทความเฉพาะด้าน ประกาศ ฯลฯ นอกจากนี้ ผู้แปลจะต้องหาข้อมูลผู้เขียนว่า ใครเป็นคนเขียน และมีจุดประสงค์อะไรในการเขียน เช่น มีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ ชักชวน โน้มน้าวใจ แสดงความคิดเห็น ออกคำสั่ง ขอความร่วมมือ แจ้งข่าว และควรวิเคราะห์ว่า กลุ่มผู้อ่านเป็นใคร เช่น เด็ก นักศึกษา กลุ่มนักธุรกิจ พนักงานบริษัท แพทย์ นักวิชาการ บุคคลทั่วไป ฯลฯ เป็นต้น การรู้อ่านกลุ่มผู้อ่านเป็นใครจะช่วยให้เราเลือกใช้คำที่เหมาะสมกับผู้อ่านของเราได้

3. หาความหมาย (การตีความหมายของต้นฉบับ)

ในขั้นตอนนี้ผู้แปลควรหาความหมายที่ผู้เขียนต้องการสื่อ

4. เข้าใจความหมาย

เมื่อหาความหมายได้แล้ว ผู้แปลควรทำความเข้าใจความหมายนั้น ให้ลึกซึ้ง กล่าวคือ ทำความเข้าใจความหมายให้ถ่องแท้ ให้กระจ่าง

5. แสดงความหมายเป็นอีกภาษาหนึ่งด้วยคำและโครงสร้างที่เหมาะสม

ผู้แปลลงมือแปล โดยเลือกใช้คำที่เหมาะสม ควรคำนึงถึงโครงสร้างทางภาษาและไวยากรณ์รวมถึงความเป็นธรรมชาติในภาษาปลายทาง เช่น แปลข้อความจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ควรจะแปลออกมาให้ถูกต้องตามหลักภาษาไทย ใช้ภาษาที่เหมาะสม ฟังดูเป็นธรรมชาติ ไม่แปร่ง ไม่ขัดหู

6. ตรวจสอบความหมายและการใช้ภาษาว่าตรงกับต้นฉบับหรือไม่

เมื่อแปลเสร็จแล้ว ผู้แปลควรตรวจสอบงานแปลของตนเอง หากพบว่า มีข้อผิดพลาดก็ควรแก้ไข ในขั้นตอนตรวจสอบบทแปลนี้ ผู้แปลอาจจะให้เพื่อนหรือคนรู้จักที่มีความเชี่ยวชาญทางภาษาของทั้งสองภาษา คือ ภาษาต้นฉบับและภาษาปลายทาง เป็นผู้อ่าน และให้ความเห็นหรือวิจารณ์งานแปล วิธีนี้จะช่วยทำให้ผู้แปลแก้ไขบทแปลให้ดียิ่งขึ้น อนึ่ง หากพอมีเวลาเมื่อแปลเสร็จ ให้ผู้แปลทิ้งงานแปลไว้สักพัก อาจจะ 2-3 วัน หรือ 1-2 อาทิตย์ แล้วเอางานแปลกลับมาอ่านใหม่ (หรืออ่านออกเสียง) การทำเช่นนี้อาจจะทำให้ผู้แปลเห็นข้อผิดพลาดหรือจุดที่ยังแปลไม่ตรง เมื่อพบข้อผิดพลาด ผู้แปลควรแก้ไขและเกลาภาษาให้สละสลวย

การแปลกับการเรียนภาษาอังกฤษ

จากการสังเกตของผู้เขียนที่ได้สอนวิชาการแปลให้กับนักศึกษา พบว่า การเรียนแปลนั้นทำให้เข้าใจไวยากรณ์ภาษาอังกฤษมากขึ้น (คะแนนไวยากรณ์เพิ่มขึ้น คิดเป็น 46.37%) ในอดีตนั้นได้มีการสอนแปลโดยมีจุดประสงค์เพื่อสอนภาษาอังกฤษให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษผ่านการแปล ซึ่งวิธีนี้เรียกว่า grammar translation method ซึ่งอาจจะไม่เป็นที่แพร่หลายในปัจจุบัน แต่ก็ยังเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจภาษาอังกฤษมากขึ้น ทำไม่จึงเป็นเช่นนั้น?

ก่อนทำงานแปลนั้น ผู้แปลต้องศึกษาทำความเข้าใจโครงสร้างภาษา หน้าที่ของคำ ความหมาย องค์ประกอบต่าง ๆ ของภาษาต้นฉบับให้ครบถ้วนครบความ จึงจะสามารถแปลออกมาได้ ในขั้นตอนการทำงานทำความเข้าใจนั่นเอง ผู้แปลจะได้เรียนรู้และทำความเข้าใจโครงสร้างภาษา ไวยากรณ์ หน้าที่ของคำ วลี ประโยค ตัวอย่างเช่น

ต้นฉบับ: *The police killed two murderers in the center of New York city last Monday.*

ฉบับแปล: เมื่อวันจันทร์ที่ผ่านมาตำรวจได้สังหารฆาตกรสองรายกลางเมืองนิวยอร์ก

ผู้แปลต้องตระหนักว่า เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต (Past Tense) ผู้แปลจึงเติมหน่วยคำ “ได้” ไว้หน้ากริยา เพื่อแสดงความเป็นอดีตกาลของบทแปล

อุปกรณ์ช่วยแปล Application ต่าง ๆ แนะนำแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการแปล

ในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของผู้คนในทุก ๆ มิติ ทำให้การแปลในยุคปัจจุบันมีตัวช่วยมากมาย ทั้งเว็บไซต์ ดิกชันนารีออนไลน์ แอปพลิเคชัน และโปรแกรมช่วยแปลต่าง ๆ ผู้เขียนมักจะได้เห็นนักศึกษาใช้เครื่องมือช่วยแปลเหล่านี้เสมอ ๆ แต่สิ่งที่สำคัญ คือ เมื่อเปิดคำศัพท์ ควรหาความหมายหลาย ๆ คำ ไม่แนะนำให้ใช้ความหมายแรกที่เปิดเจอ เพราะอาจจะไม่ใช่ความหมายที่ตรงกับบริบทของบทแปลก็ได้ เช่น

Richard: *Why don't we spend our holiday in Italy?*

Emmy: *I second Richard.*

ปกติแล้ว second แปลว่า ลำดับที่สอง แต่หากผู้แปลใช้ความหมายนี้ บทแปลที่ได้ก็จะฟังดูแปลก ๆ “ฉันลำดับที่สอง ริชาร์ด” แต่หากค้นหาความหมายเพิ่มเติมจากดิกชันนารีแล้วจะพบว่า คำว่า second เมื่อเป็นคำกริยา มีความหมายว่าเห็นด้วย (agree) ดังนั้น ประโยคนี้ควรแปลว่า “ฉันเห็นด้วยกับริชาร์ดนะ”

ดังนั้น ถึงแม้โปรแกรมช่วยแปลต่าง ๆ จะสามารถช่วยแปลได้ แต่ในมุมมองของผู้เขียนเอง พบว่า โปรแกรมช่วยแปลเหล่านี้ก็ไม่สามารถแปลให้สละสลวยได้เท่ากับฝีมือมนุษย์ โปรแกรมเหล่านี้อาจจะช่วยแปลในระดับวลี ประโยค หรือย่อหน้าสั้น ๆ แต่หากแปลบทความที่มีความยาวมากกว่านั้น ฝีมือในการร้อยเรียงเนื้อเรื่องเข้าไว้ด้วยกัน ความสามารถของมนุษย์ทำได้ดีกว่า รวมทั้งในการแปลนวนิยายต่าง ๆ ที่ต้องเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร โปรแกรมไม่สามารถทำได้ แต่มนุษย์สามารถเข้าใจอารมณ์นั้นและถ่ายทอดออกมาได้อย่างลึกซึ้งกว่า

ท้ายสุดนี้ ผู้เขียนได้รวบรวมเว็บไซต์ ดิกชันนารีออนไลน์ แอปพลิเคชัน และโปรแกรมช่วยแปลต่าง ๆ ที่กำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนี้ ซึ่งหวังว่าจะเป็นตัวช่วยที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้แปล ดังนี้

Recommended websites and applications:

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา

<http://www.royin.go.th/>

คำเหมือน คำตรงกันข้าม Thesaurus

<http://www.thesaurus.com>

Longdo Dictionary รวมความหมายศัพท์ ไทย-อังกฤษ-ไทย

<https://dict.longdo.com/>

Cambridge Dictionary

<http://dictionary.cambridge.org/>

Macmillan Dictionary

<http://www.macmillandictionary.com/>

เกร็ดความรู้เกี่ยวกับการแปลภาษาอังกฤษ สมาคมนักแปลและล่ามแห่งประเทศไทย TIAT <http://www.thaitiat.org>

เอกสารอ้างอิง

- ปรีมา มัลลิกะมาส. (2556). **การแปลกับการสอนภาษาอังกฤษ**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชนิโรจน์ กุลธารง. (2552). **ความรู้ความเข้าใจเรื่องภาษาเพื่อการแปล: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญาวี สายบัว. (2553). **หลักการแปล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพรรณิ ปิ่นมณี. (2557). **การแปลขั้นสูง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Baker, Mona. (2011). **In Other Words: A Course book on Translation**. London: Routledge.
- Newmark, Peter. (1988). **A Textbook of Translation**. New Jersey: Prentice Hall International.